

Õppeaine nimetus

LAUL JA NOODITUNDMINE

Õppeaine eesmärk

Õpetuse eesmärgiks on arendada õpilastes muusikalist kirjaoskust ja analüüsivõimet. Õpitakse muusika tajumist, nooditundmist, ülesmärkimist ja põhilisi teoreetilisi mõisteid, seda valdavalt eesti pärimusmuusika põhjal. Antakse praktilisi oskusi rahvalaulude laulmiseks, tutvutakse erinevate esitusstiilidega. Programmis toodud näited pärinevad C. Roose koostatud kogumikust "Kooli Folkloorikogumik". Avita, 2003. Näidete põhjal on soovituslik leida ja õppida kodukoha järgseid variante teistest rahvalaulu kogumikest.

I TASE

1. Üldiseloostus

Õpetamisel kasutatakse relatiivset nooditundmise meetodit. Põhirõhk on rütmitunnetuse ja laaditaju arendamisel, õige ja vaba häälejuhtimise kujundamisel, samuti kuuldelise analüüsivõime arendamisel. Lauluvara koosneb valdavalt eesti rahvalauludest (regilaulud, ahellaulud, laulumängud ja tantsulaulud). Mõnede laulutüüpide põhjal (näiteks: onnimanni, mardi- ja kadrilaulud jne) võib harjutada ka sõnade improviseerimist.

2. Programm

Õppetöö sisaldab järgmisi tegevusi:

- rütmitaju ja meetrumitunde arendamine
- astmetaju arendamine
- muusikalise mälu treenimine
- kuuldeline transponeerimine
- meloodiliste ostinaatode loomine ja harjutamine (näiteks leedu pärimusmuusikas tuntud sutartine)
- mitmehäälsuse harjutamine kaanonite kaudu, burdooni rakendamine
- funktsionaalsuse mõiste harmoonias
- vormitaju arendamine (motiiv, fraas, lause, värsirida: üherealine viis, kaherealine viis)

3. Muusikalised oskused

Rütm ja taktimõõt

Õpilane:

- tunneb rütme täisnoodist kuueteistkümnendikeni silpnimetustega, oskab koputada, kirjutada, kuulmise järgi üles kirjutada (rütmidiktaadid)
- tunnetab 2 ja 3 osalist meetrumit
- teab ja oskab tantsude põhisamme (põhimeetrumeid): labajalavalss, reinlender, polka - valdab ostinaatode rakendamist ja loomist
- valdab rütmilise improvisatsiooni elemente

Laadid, intervallid ja akordid

Õpilane:

- oskab laulda laade (duur, moll, pentatoonika)
- kuuleb ja oskab laulda pool- ja tervet tooni
- tunneb, kuuleb ja oskab laulda intervale: p1, p4, p5, v3, s3, v2, s2

- teab funktsionaalsel harmoonial põhinevaid kolmkõlasid (T, D, S), oskab kuulamisel eristada kolmkõla funktsionaalset kuuluvust (lühikesed järgnevused, kiirusdiktaadid)

Muud oskused

Õpilane:

- valdab noodikirja algteadmisi
- noodijoonestik, abijooned, noodivarte õigekiri, JO-võtme kasutamine, viiulivõtme tundmine
- tunneb klaviatuuri

4. Mõisted

Üldmuusikalised mõisted

duur, moll, tervetoon, pooltoon, põhitoon, kõrvalaste, juhttoon, pentatoonika, tetrahord, toonika, dominant, subdominant, meloodia astmeline liikumine, meloodia hüppeline liikumine, motiiv, fraas, lause, kaanon, sekvents, intervall, kolmkõla, akord, burdoon, ostinaato, transponeerimine, 2- ja 3-osaline meetrum, taktimõõt, rõhuline taktiosa, rõhutu taktiosa, fermaat, läbimäng, osa, lause, fraas, motiiv

Pärimusmuusika mõisted

folkloor, pärimuslaul, regilaul, ahellaul, riimiline pärimuslaul, värsirida, refrään, pärimustants, reinlender, polka, valss, viirg, ringjoon, laulumäng, voorimäng, viirumäng, ringmäng, roll, päripäeva, vastupäeva, liisutus

5. Lisategevused

- ekskursioonil osalemine kohtumaks traditsioonikandjatega võimalikult ehedas keskkonnas (kirmaskid Setumaal, paikkondlikud festivalid, kohtumised lauljate, pillimängijate ja pillimeistritega jne)
- osalemine pärimusmuusika õppelaagris vähemalt üks kord õppeaasta jooksul

6. Nõuded

- laulumängu esitused: osata läbi viia 5 laulumängu, näiteks: Talumehemäng, Väravamäng, Rikka ja vaese mäng, Kassi ja hiire mäng, Hobusemäng (Kaarma khk., ühehäälnene)
- rahvalaulud: esitada peast 10 laulu, näiteks: Kits karja, Liiri-lõõri, Onnimanni, Loomine, Kandle tegemine, Laulu võim, kalendrilaulud: mardi- ja kardilaulude tsükliid, kiigelaul, jaanilaul
- lauluga tantsud: osata 3 tantsu laulu saatel, näiteks: 1-2-3-4-5-6-7, Kiigadi-kaagadi, labajalalaul
- muusikaliste oskuste kontroll: rütmidiktaat, kuuldeline meloodiline diktaat, intervallide ja kolmkõlade laulmine, lihtsate järgnevuste kuulamine ja äratundmine, noodist laulmine

II TASE

1. Üldiseloomustus

Õpetamisel kasutatakse absoluutset nooditundmise meetodit. Lisandub akordide ja intervallide õpetus, alustatakse algteadmiste andmist vormiõpetuses. Põhirõhk on regilaulude põhjalikumal uurimisel ja õppimisel. Lauluvara koosneb regilauludest, laulumängudest, riimilistest lauludest ja tantsulauludest.

2. Programm

Õppetöö sisaldab järgmisi tegevusi

- eellöögi, sünkopeeritud rütmi, triooli ja pide tundmaõppimine
- taktimõõdu 3/8 (labajalavalss) tundmaõppimine
- tähtnimede tundmine
- laadide ja helistike tundmine kuni kolme märgini
- akordide tundmine: kuulamine, laulmine, määramine, ehitamine
- meloodilised ja harmoonilised intervallid
- varieerimise harjutamine (tekstilis-rütmiline ja meloodiline varieerimine, varieerimisharjutuste kirjutamine)
- improviseerimise harjutamine (regiviisidele põhinev ja vaba improvisatsioon)
- transponeerimine kirjalikult 3 märgiga helistike piires
- pärimusmuusika lugude vormi analüüsimine

3. Muusikalised oskused

Rütm ja taktimõõt

Õpilane:

- tunneb ja oskab kasutada eellööki, sünkopeeritud rütmifiguure, triooli ja pidet
- tunneb taktimõõtu 3/8 (labajalavalss)

Laadid, intervallid ja akordid

Õpilane:

- tunneb tähtnimesid
- tunneb helistikke kuni kolme märgini
- tunneb laadide (moll kolm kuju, miksolüüdia, dooria) struktuure nii kuulmise järgi kui laulmisel
- eristab meloodilisi ja harmoonilisi intervalle
- tunneb intervalle, v6, s6, v7 ja s7 nii kuulmise järgi kui laulmisel, oskab neid määrata ja ehitada
- tunneb dominantseptakordi nii kuulmise järgi kui laulmisel
- tunneb kolmkõla pöörideid duuris ja mollis nii kuulmise järgi kui laulmisel, oskab neid määrata ja ehitada

Laulmine

Õpilane:

- valdab varieerimist algtasemel
- valdab improvisatsiooni algtasemel

Muud oskused

Õpilane:

- teab bekarri, bemolli ja dieesi tähendusi ja oskab neid kasutada
- valdab kirjalikku transponeerimist 3 märgiga helistike piires
- omab ettekujutust pärimusmuusika lugude vormi analüüsist
- tunneb bassivõtit

4. Mõisted

Üldmuusikalised mõisted pide, triool, miksolüüdia, dooria, loomulik moll, harmooniline moll, meloodiline moll, juhttoon, eellöök, sünkkoop, kvindiring, konsonants, dissonants, Pärimusmuusika mõisted mõttekordus, algriim, värsimõõt, poolvärss, värsjalg, eeslaulja,

leegajus, traditsioon, pärimus, varieerima, varieeruma, variatsioon, kontratants, voortants, ringtants, paaristants, vahetantsuga ringmäng

5. Lisategevused

- kohtumised traditsioonikandjatega oma kodupaigas (rahvaluule kogumise esimesed oskused)
- osalemine pärimusmuusika õppelaagris vähemalt üks kord õppeaasta jooksul

6. Nõuded

- laulu-mängu esitused: osata läbi viia 5 laulumängu, näiteks: Till-lilllippu linnaksed, Klopandi, Linnamäng, Sõrmusemäng, Karumäng
- pärimuslaulud: esitada peast 10 laulu, näiteks: Kuidas kapsad kasvid teil, Saatsin poisi kaera lõikma, Imelaul, Ühtelaulmine, Kullast kodu, kalendrilaulud: mardi- ja kardilaulude tsüklid, mõistatuslaul, vastlaulud, kiigelaulud
- lauluga tantsud: 3 tantsu laulu saatel, näiteks: labajalalaul, Kolmepaaritants, Kupparimuori - muusikaliste oskuste kontroll: meloodiline diktaat, rütmidiktaat, intervallide ja akordide laulmine, ehitamine, kuulamine ja äratundmine, laadide laulmine, kolmkõla pöörete ehitamine ja laulmine, noodist laulmine

III TASE

1. Üldiseloostus

Suuremat rõhku pööratakse vormi- ja mitmehäälsuse õpetusele. Harjutatakse elementaarseid oskusi seadete loomiseks. Õpitakse tundma regilaulude muusikaliste stiilide erinevusi liigiti ja piirkonniti ning mitmehäälsust rahvalaulutraditsioonis. Õpitakse tundma rahvapärase varieerimise lihtsamaid võtteid regilauludes. Lauluvara koosneb regilauludest, riimilistest lauludest ja rahvapärastest koraalilauludest. 92

2. Programm

- Õppetöö sisaldab järgmisi tegevusi
- taktimõõdu 6/8 (labajalavalss) ja vahelduva taktimõõdu tundmaõppimine
 - helistike tundmine kuni nelja märgini
 - transponeerimine kirjalikult 3 märgiga helistike piires
 - intervallide ja akordide tundmine: kuulamine, laulmine, määramine, ehitamine
 - akordimärkide tundmine ja kasutamine
 - harmoniseerimine
 - kuuldete kaashälte loomine ja ülesmärkimine
 - omaloominguliste lugude ülesmärkimine
 - regilaulude viiside varieerimine - pärimusmuusika lugude vormi analüüsimine

3. Muusikalised oskused

Rütm ja taktimõõt

Õpilane:

- valdab 6/8 taktimõõtu ning vahelduvat taktimõõtu

Laadid, intervallid ja akordid

Õpilane:

- tunneb helistikke kuni nelja märgini (miinimum)
- teab kvindiringi ja oskab seda süsteemi kasutada
- tunneb akordimärke C, C7, CM7, Cm7, C sus4, C76, oskab nende põhjal kujundada algtasemel harmoonilist saadet, tunneb neid akorde kuulmise järgi
- tunneb II ja VI astme akorde harmoonilises järgnevuses kuulmise järgi ja oskab neid kasutada
- tunneb autentset ja plagaalset lihtjärgnevust kuulmise järgi, oskab akorde vastavasse lihtjärgnevasse ise seada

Laulmine

Õpilane:

- oskab luua ja ülesmärkida kaashääli
- oskab algtasemel luua ja ülesmärkida omaloomingulisi lugusid

Muud oskused

Õpilane:

- teab iseloomulikumaid regilaulude muusikaliste stiilide erinevusi liigiti ja piirkonniti
- oskab varieerida regilaulude viise
- improviseerib tekste antud laulutüübile eelnevate eeskujude põhjal

4. Mõisted

Üldmuusikalised mõisted

kvindiring, vahelduv taktimõõt, autentne järgnevus, plagaalne järgnevus, intoneerimine, intonatsioon, mikrotoon, tempo, aktsent, kaunistus, improvisatsioon

Pärimusmuusika mõisted

stiil, autentsus, folklorist, laululiik, laulutüüp, lauluvariant, vormel, peavärss, paralleelvärss, parallelism, alliteratsioon, retsitatiivne stiil, laululine stiil, murtud värss, vahelthingamine, heterofoonia

5. Lisategevused

- osalemine pillimängijana tantsuklubis ja ringmängude ning laulumängude läbiviijana/abilisena
- osalemine pärimusmuusika õppelaagrites
- osalemine Viljandi Pärimusmuusika Festivalil
- Viljandi Kultuuriakadeemia külastamine
- Eesti Rahvaluule Arhiivi külastamine

6. Nõuded

- lihtsa seade loomine kolmele palale
- pärimuslaulud: esitada peast 15 laulu (soovitavalt erinevad Eesti piirkonnad)
- tantsumuusika tundmine kuulamise põhjal õpitud tantsude piires
- muusikaliste oskuste kontroll: meloodiline diktaat, rütmidiktaat, helistike tundmine ja laulmine, intervallide ja akordide laulmine, ehitamine, kuulamine ja äratundmine, akordimärkide järgi harmoonia leidmine klaveril, noodist laulmine

Õppematerjal

- Pärimus pärijale. Koostanud ja toimetanud I. Rüütel. Eesti Kirjandusmuuseumi etnomusikoloogia osakond. Tartu, 2000
- Tampere, H. Eesti rahvapillid ja rahvatantsud. Tallinn, 1975
- Tampere, H. Eesti rahvalaule viisidega I-V. Tallinn, 1956-1965
- Hurt, J. ja teiste kogudest. Eesti rahvalaulud I, II. Tartu, 1926, 1932
- Eesti rahvalaulud. Antoloogia I-IV. Toim. Ü. Tedre. Tallinn, 1969-1974
- Kõivupuu, M. Tsirr-virr lõokõnõ. Võro Instituut, 1999
- Oras, J. Muhu laulud. Meie repertuaar. Tallinn, 1991
- Vana kannel III, Kuusalu vanad rahvalaulud. Tallinn, 1938
- Vana kannel IV, Karksi vanad rahvalaulud. Tartu, 1941
- Vana kannel V, Mustjala. 1985
- Vana kannel VI, Haljala I ja II. 1989
- Vana kannel VII, Kihnu. Tartu, 1997
- Vana kannel VIII, Jõhvi ja lisaku. Tartu 1999
- Rüütel, I. Ühte käivad meie hääled I. Tallinn, 1997. (Väike-Maarja kihelkonna regilaulud)
- Rüütel, I. Ühtekäivad meie hääled II. Tartu, 2001. (Kadrina ja Rakvere kihelkonna regilaulud)
- Rüütel, I. Eesti uuemad laulumängud I-II. Tallinn, 1980, 1983
- Vals, A. Põlvamaa vanad lastelaulud. Põlva, 1996
- Viidang, E. Kolga-Jaani vanad laulud. (1997)
- Torop, K. Kontratantsud. Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus, Eesti Keele Instituut. Tallinn, 1995
- Roose, C. Kooli Folkloorkogumik. Avita, 2003. (kogumik ja CD-plaat)
- Pullerits, M. Kõik võib olla muusika. Koolibri, 1995
- Pullerits, M. Koolimuusika. Avita, 2004 95 I – IV klassi muusikaõpikud, õpetaja käsiraamatud ja töövihikud. Avita, 2002 – 2005